

A szövegek visszatérő helyszíne a kötet alcímébe (*Fehértemplomi képeslapok*) és az egyes verscímekbe is igen gyakran beemelt Fehértemplom. Nem véletlenül, hiszen ez a település a papköltő szolgálati helye: a helyi viszonyok, az intim falusi közeg, a plébániához tartozó emberek és a hozzájuk kapcsolódó emlékek így érthető módon képezik a kötet egyik tematikai alapját, de a versekben feldolgozott személyes életanyag egy része is e térhez kötődik. Fehértemplom és környéke Bogdán számára a peremlét, a nyelvi elszigeteltség tapasztalatainak, nemritkán saját és mások szenvedésének helyszíne.

A személyes élményekből származó versek egyik alapforrása maga a hányattatásokkal teli gyermekkor: a szülők elvesztése, majd a nevelőszülőknél átélt megpróbáltatások, sérelmek, melyek traumatikus nyomokat hagytak. Fontos mozzanat ugyanakkor a múlt felé mutató megbocsátás, amiről a *Nevelőanyám megszépülése* című vers tanúskodik. Bogdán ugyanakkor folytonosan figyelemmel tartja környezetét, ami választott élethivatásából is következik. Hívei mindennapi életére kivételes rálátása nyílik, hiszen a pápi munka mindennapjaihoz, a misézésen, temetéseken, azaz a közösséggel való szertartásos érintkezésen túl hozzátartozik a hívekkel való mindennapi kapcsolattartás is. Ezen tapasztalatokat őrző versei nem ritkán egy-egy jól megragadható tulajdonsággal vagy múltbeli mozzanattal jellemzik a megverselt alakját.

A megélt tapasztalati anyagon túllépve, a kötet történelmi tematikájú versei olyan, egész közösségeket megrázó sorstragédiákat dolgoznak fel, melyek a háborúval és annak következményeivel állnak összefüggésben. Bogdán tehát nemcsak a személyes megrázkódtatások, hanem az empatikus működés által személyessé vált történelmi traumák feldolgozására is kísérletet tesz. Gyakran választott témája például a cigány és zsidó holokauszt, a faji-származási alapon véghezvitt népiirtások. A zsidóság veszteségei felé megnyilatkozó empátia megnyilvánulása például az alternatív árnyékvilágot megrajzoló *Földalatti repülőter*. A békésebb, kiegyensúlyozottabb versek témája ezzel szemben nemritkán maga a tájban, a természet látványának szépségében való megnyugvás.

Nagyobb csoportot, mondhatni tömböt alkotnak a kötetben az identitás belső történéseihez kapcsolódó versek, melyek pozitív és negatív formában egyaránt megnyilvánulnak. Egyrészt az identitás egyfajta válságtapasztalata hagyta rajta a nyomát az öregedést tematizáló szövegeken. Nem véletlenül, hiszen a hatvanéves kor szimbolikus határ az emberi életben; Bogdán számára az élet utolsó szakaszának kezdetét jel-

képezi. A szerző hatvanadik születésnapjának közeledte hatására születtek a létösszegzést, számvetést tematizáló versek, mint például az *Egyedül* vagy *Az ember ha...* címűek. Másrészt azonban nemcsak az élet mulandóságának tapasztalatával találkozhatunk Bogdán kötetében, hanem az önazonosság egyfajta kiteljesedésével is: a kerek évforduló közeledte mellett legalább olyan fontos a szerző származásának kései — de még nem túl kései — fölállalása: a cigány származás, az élő és holt családtagok megverselése fontos identifikációs kérdés a költői énnel gyakorlatilag sokszor egybeeső lírai alany számára. E témakörnek a szerző külön ciklust szentel, melynek első, deklaratív kezdődarabja az öndefinitív *Titkoltam* című vers. A felütésből egyszerre cseng ki a megbánás és az önazonosság meglelése, de azért a halál közeledtének keserű érzete is: „Eddig titkoltam cigányságomat, / mint egy bebugyolált, gennyes lábfejet, / most meg mintha kérkednék veled, hogy / megsimogassanak, mielőtt végleg elmegyek.” (*Forum*, Újvidék, 2016)

TANOS MÁRTON

HAMVAS BÉLA: NEHÉZ NEM SZATÍRÁT ÍRNI

A *Nehéz nem szatírárt írni* című kötet (2016) megjelenésével ismét csökkent a Hamvas-életmű kiadatlan műveinek száma. A szatíragyűjtemény hét írást foglal magába, ezek 1929–31 között születtek, s kiegészülnek két, 1930–57 közötti költeménnyel. A kötetet Palkovics Tibor írása zárja, aki megjegyzi, hogy „a hét írás együttesen olyan utat jár be, amely analogikusan az életmű egészében az ember [önmagához vezető útjának] képét anticipálja”. (489–90.) Írásomban ettől a kronológiától eltérően, a művek sorrendjét saját interpretációmhoz igazítom.

A Hamvas által Juvenalis szatíráinak első könyvéből kölcsönzött „aforizma” — *Difficile est saturam non scribere*, azaz nehéz szatírárt nem írni — tanúsága szerint az emberélet értelmezése a gondolkodó és író ember tollát a keserű és fanyar humor világába vezeti. Hamvas megveti lábát ezen iróniával átítatott föld talaján, s olyan képet tár az olvasó elé, amelynek intellektuális szemlélete nem teszi idegenné az írottakat a Hamvas műveinek világában kevésbé avatottak szemében sem. Ugyan *A magyar Hüperión* (1936) hasábjain az író maga is megvallja, hogy a gyűjteményben szereplő néhány mű, többek között *A káposztáskert* című novellája nem egyéb, mint házasságának szimbolikája. A magánéleti szál is páratlanul jól tükrözi azt az alapvető emberi lét-helyzetet, amelyben a groteszk mintegy termé-

szetesen bomlik ki az élet pulzálásából. A legszebben is mindig jelenlévő csorba szinte tökéletesen belesimul a világról és önmagunkról alkotott képbe. Hamvas e kötetében remekül ötvözi a világ racionalista szemléletét az emberi természet sajátosságaival, és e kettő találkozásából nem születhet más, mint egy abszurd és groteszk kép. Am a kötet narratívája túlmutat a groteszk kategóriáján, s ez adja a mű intenzitását, valamint ez által lép túl saját korának szellemiségén, s válik minden kornak kritikájává.

Az „univerzalitás” követelményének és Hamvas írói küldetéstudatának látkepe a *Beszélgetés az Akropoliszon* című írás, melynek sorai — első pillantásra — megrendítő egyszerűségükkel mégis az árnyalt és sokrétű olvasatot teszik lehetővé. Hamvas szerint a mű szavai akár a sivatag, vagy tenger: „nem csábít, mégis örök látvány, s bár egyáltalán nem látványos, sőt egyszerű, csaknem közönséges, mégis kimeríthetetlen”. (490.) Mint ahogyan a groteszk hangvétel képviselőjében, például alkotó éveinek kortársa, Örkény István — saját megvallása szerint — maga nem nevetett az egypercesek megírásakor egy percre sem, úgy a Hamvasnál megjelenő humor sem az önfelelt szórakozás vágyának tesz eleget. Szatírájának egészét a kötet kezdő darabja, a *Juregia* című mű filozófusának, Janusnak az alakja hatja át, akinek „két arca volt, amelyikkel a múltba nézett, nevetett, amelyikkel a jövőbe, sírt”. (13.) A kollektív értékek „minőségében” már Hamvas korának, de a ma emberének arcát is könnyű áztatja. Alakja az egész kötetben végigvonul, és nem kevesebbel vádolható, mint azzal, hogy a már-már non-kulturális szellemiség égisze alatt fogja, és kifordítja sarkaiból a világot, s mindezzel előidézi emberi mivoltunk hanyatlását. Az értékek illetően hamis és önző kiforgatásának és átrendezésének tükrökre *A nagy ember avagy a hírnév elveszti a hőst* című darab, amely a ma kialakulófélben lévő — a Mario Vargas Llosa által alkotott fogalom szerinti — látványcivilizáció görbe tükrékként aposztrofálható. Ezen darabbal és kulturális-kritikai szemlélettel mutat analógiát a *Ruvenzori*, az egyik olyan írás, amely a leginkább állítja pelengérré a korszellemet, annak minden rútságával. Ebben nem csupán az értékek átértékeléséről, hanem egyenesen ezek meghamisításáról, az ember morális hanyatlásáról van szó. Hamis értékekkel teremtünk hamis világot, s ahol eme „értékek” révén nyerni vágyunk, szükségképpen veszíteni fogunk. Ez a hazugság nem más, mint létmegtagadás — írja Hamvas a lírai önvallomását magába foglaló *Interview* című munkájában. Az önmagát és környezetét elhazudó ember megszűnik jelen lenni, többé már nem au-

tentikus egzisztencia, hanem önmagától és hitétől, így pedig pozitív létehetőségeitől megfosztott *szubegzisztens* létállapotba süllyedt létező. Az a személy, aki önmaga előtt sem jelenvaló, szükségképpen nem fog tudni értelmes párbeszédet folytatni környezetével sem, úgy, ahogyan *A káposztáskert* szereplői is tökéletesen elbeszélnek egymás mellett. Hamvas mégis reményt lát az önmagát kifosztott ember szemében, s a *Jubileum* szereplői egy pillanatra visszaállítják az eltorzult értékrendet, rámutatva arra, hogy az aranykor — mint állapot — nem vészett el mindörökre, hanem mindig és mindannyiunkban jelen van, mint lehetőség, s csupán megvalósításra vár. Nem egyszemélyes küldetéstudatról van szó, hanem az emberiség egészét érintő *metafizikai* sorsközösség vállalásáról és az érte viselt felelősségről. A hamvasi *Oidipusz* története is erről szól, melyben a szereplők egymás életének láncszemei, sorsuk szorosan összekapcsolódik, akkor is, ha ezen kapcsolódásoknak nincsenek tudatában, vagy esetleg — olvashatjuk az *Interview*-ben — „nem akarják. Senki sem akarja. Félnék tőle, és iktóznak tőle. De az egész, úgy, ahogy van, csödbe kerül, és minden, ami nem igazi, kiiktatódik. Végül a valódinak meg kell valósulni.”

Világ- és önképünk élhetővé és értékessé formálása nemcsak önmagunk iránti felelősség, hanem egymásért viselt keresztényi kötelesség is. Ezt üzeni a szatírák világán át Hamvas Béla a 20. századból, nekünk és a jövő nemzedékeknek, akikről még semmit sem tudott, de mindent sejtett. (*Medio Kiadó*, Budapest, 2016)

GOMBOR LILI

VERSEGI BEÁTA-MÁRIA: LEHETŐSÉGEK — A KIÉGÉSEN INNEN ÉS TÚL

Az interjúkötetben Baranyai Béla és Kámán Veronika újságírók beszélgetnek Versegi Beáta-Máriával, a Nyolc Boldogság Közösség tagjával, keresztény antropológussal, főiskolai tanárral. A téma sokakat érdekelhet, hiszen a kiégés veszélye mindnyájunkat fenyeget, szülőként, házastársként, barátként, munkatársként, tanárként, diákként is kiéghetünk.

Versegi Beáta-Mária sokáig tette a dolgát, legjobb belátása és tudása szerint, de egy ponton azt érezte, hogy elfogyott a fizikai és pszichikai energiája. „Lemerültem, kimerültem.” (12.) Személyes tapasztalatot szerzett a kiégésről, és ha már így alakult, szeretne volna megérteni, mi történt vele. A kiégés okait személyes és környezeti tényezőkre osztja. A kifáradás e kettő